सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलाश माननीय न्यायाधीश डा. श्री आनन्दमोहन भट्टराई माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाशमान सिंह राउत

फैसला

०७०-CI-०४६३

मुद्दाः-अंश दर्ता चलन।

बारा जिल्ला, इनर्वामाल गा.वि.स., वडा नं. ९ बस्ने कुलदिप राय यादवको नाती,	
हाकिम राय यादवको छोरा चुल्हाई प्रसाद यादव १	
ऐ.ऐ. बस्ने हाकिम रायको बुहारी, लक्ष्मण प्रसाद यादवको श्रीमती शोभादेवी भन्ने	
सरितादेवी अहिरीन १	
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. की बुहारी, ऐ. की श्रीमती फूलगेनीयादेवी अहिरीन १	
ऐ.ऐ. बस्ने हाकिम रायको नाती, लक्ष्मण प्रसादको छोरा विजय प्रसाद यादव१	पुनरावेदक
ऐ. ऐ. बस्ने, ऐ. को नाती, ऐ. को छोरा काशीप्रसाद यादव9	<u>प्</u> रतिवादी
ऐ. ऐ. बस्ने, ऐ. को नाती, ऐ. को छोरा सुरेन्द्रप्रसाद यादव	
ऐ.ऐ. बस्ने सरयुगको नाती, भरदुल राय यादवको श्रीमती पवनादेवी अहिरीन१	
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को नाती,ऐ.को छोरा रामश्रेष्ठ राय यादव	
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को नाती,ऐ.को छोरा रामरतन राय यादव१	
ऐ.ऐ.बस्ने हाकिमराय यादवको नाती, चुल्हाईप्रसादको छोरा राजिकशोर प्रसाद यादव १	
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. नाती, ऐ.को छोरा राजेश्वर प्रसाद यादव	
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को नाती, ऐ.को छोरा वृजिकशोर प्रसाद यादव	
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को नाती,ऐ.को छोरा रामेश्वर प्रसाद यादव १	
विरुद्ध	
ऐ.ऐ. कोइलीडिह बस्ने कुलिदप राय यादवको नाती महादेवराय यादवको छोरा	
जगरनाथ राय यादव	<u>विपक्षी</u>
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को नाती, ऐ. को छोरा बैजनाथ राय यादव	वादी

ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को नाती ऐ. को छोरा भविखन राय ------१ ऐ.ऐ. बस्ने ऐ. को नाती ऐ. को छोरा रामचन्द्र राय -------

शुरु तहमा फैसला गर्ने अदालतः-शुरु तहको फैसला गर्ने न्यायाधीशः-शुरु तहको फैसला मितिः-पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने अदालतः-पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने न्यायाधीशः-

पुनरावेदन तहको फैसला मिति:-

बारा जिल्ला अदालत
माननीय न्यायाधीश श्री अच्युत प्रसाद भण्डारी
२०६८।५।२०
पुनरावेदन अदालत, हेटौंडा
माननीय न्यायाशीश श्री बम कुमार श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री शारङ्गा सुवदी
२०६९।०२।२७

तत्कालीन न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१) बमोजिम यसै अदालतको अधिकार क्षेत्र भित्रको भई दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

तथ्य खण्ड

१.मूलपुर्खा कुलिंदिप राय र निजको श्रीमती भुटीदेवीको ४ छोराहरुमा ऋमशः जेठो सरयुग राय, माहिलो महादेव राय, साहिलो हािकम राय र कान्छो हिरा राय हुन्। सरयुग रायको १ छोरा भरदुल राय हुन्। भरदुल रायको श्रीमती पनवादेवी भन्ने पानवा अहिरनी भई निजहरुको २ छोराहरुमा ऋमशः रामरतन राय र रामश्रेष्ठ राय हुन्। महादेव रायको ४ छोरामा जगरनाथ राय, वैद्यनाथ राय, भिवखन राय र रामचन्द्र राय हुन्। हािकम रायको २ छोरामा चुल्हाई राय र लक्ष्मण राय हुन्। लक्ष्मण रायको २ श्रीमतीमा ऋमशः शोभादेवी र फुलगेनिया देवी हुन्। लक्ष्मण रायको ३ छोराहरुमा सुरेन्द्रप्रसाद, विजयप्रसाद र काशीप्रसाद हुन्। चुल्हाइ रायको ४ जाना छोराहरुमा रामेश्वर, राजेश्वर, राजिकशोर र बृजिकशोर हुन्। हिरा रायको २ छोराहरुमा अनुठा राय र रामबाबु राय हुन्। अनुठाको श्रीमती सुदामादेवी र ३ छोराहरु प्रदिपकुमार, मुकेश जया र राकेश राय हुन्। कुलिंदप र निजको श्रीमती, सरयुग र निजको श्रीमती तथा भरदुल राय, महादेव राय र निजको श्रीमती एवम् हािकम राय र निजको श्रीमती, लक्ष्मण राय, हिरा राय र निजको श्रीमती तथा अनुठा रायसमेत अघिपछि गरी आ-आफ्नो कालगतिले स्वर्गवास भई सक्नु भएको छ बाँकी हामी जीवित अंशियारहरु अंशबण्डा नगरी सगोलमै छोँ। सम्पूर्ण सम्पत्ति विपक्षी प्रतिवादीको नाम दर्ता

जिम्मामा छ। परिवार संख्या बढ्दै गएको र प्रतिवादीहरुले सम्पत्ति लुकाउने, छिपाउने गर्न लाग्नु भएकोले अंशबण्डा गरी छुट्टा-छुट्टै बसौं भन्दा नमानी हाम्रो खुशी हुन्छ, अंश दिदैनौं भनी खान लाउन बन्द गरी घरबाट निकाली दिनु भएकोले फिराद परेको दिनलाई चुल्होमानो छुट्टिएको मिति कायम गरी सोको अघिल्लो दिनसम्मको सम्पूर्ण चल अचल श्रीसम्पत्तिको तायदाती फँटवारी दुवै पक्षबाट लिई ४ भागको १ भाग हाम्रो बाबुको हुने अंश विपक्षीहरुबाट छुट्याई दिलाई हाम्रो नाउँमा संयुक्त दर्ता गरी चलनसमेत चलाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको वादीहरुको संयुक्त फिरादपत्र।

- २.वादीको अंश हक समेत लाग्ने सम्पत्ति हाम्रो नाम जिम्मामा नहुँदा वादी दावी बमोजिम हामीले वादीलाई अंश दिनु पर्ने होइन, छैन। पुस्तावली बाहेकका वादीका सम्पूर्ण फिराद व्यहोरा झुठ्ठा हो। यिनै वादीहरु, हाम्रो पित पिता अनुठा राय यादव तथा म रामबाबुसमेत उपर भरदुल राय यादवले शुरु अदालतमा दिएको दे.नं.२१७४ को अंश मुद्दामा ४ खण्डको १ खण्ड अंश पाउने गरी मिति २०६२।३।१३ मा फैसला भई फैसला बमोजिम बण्डा छुट्याउन दरखास्त परी रहेकोबाट उक्त मुद्दाबाटै विपक्षीहरुको अंशहक छुट्टिने स्थिति हुँदाहुँदै पिन विपक्षीले मुद्दा दिनुको कुनै प्रयोजन नै नहुँदा फिराद खारेजभागी छ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी सुदामादेवी, रामबाबु राय, मुकेशप्रसाद, राकेशकुमार र प्रदिपकुमारको संयुक्त प्रतिउक्तरपत्र।
- ३.विपक्षीले देखाएको पुस्तावलीसम्म ठीक हो। पुस्तावली बाहेकका सम्पूर्ण व्यहोरा झुट्टा हो। कुलिदप राय जीवित हुँदाकै अवस्थामा २०१४ सालभन्दा अगावैदेखि कुलिदप र निजको छोराहरुको बीचमा घरसारमा अंशबण्डा भई सकेको छ। अंश वापतको सम्पत्ति छुट्टा-छुट्टै सभें नापी दर्ता नामसारी दाखिल खारेज गरी आ-आफ्नो नाम भागको सम्पत्ति छुट्टा-छुट्टै १ नं. पारिवारिक लगत, ७ नं. फाँटवारीसमेत भरी पेश भएबाट मूल अंशियार बीचने अंशबण्डाको ३० नं. अनुसार अंशबण्डा भे अलग अलग घर व्यवहार गरी आ-आफ्नो भोगचलन गरी आएको कुरा लोप गरी दायर भएको फिराद खारेजभागी छ। सरयुग राउत अहिरले मिति २००६ सालमा गरी दिएको कबुलियतनामाको कागजलाई हेर्दासमेत भिन्द बसेको भाई महादेव राउत अहिर भन्ने उल्लेख गरी लिखत पारित भएको छ। २००६ सालमा महादेव राउत अहिरले कुलिदप राउतसँग ०-५-० जग्गा खिरद गर्नु भएको छ। कुलिदप र सरयुग राउत समेतले २०१४ सालको बण्डा छुट्याएको लिखत कागजबाट

अंशबण्डा भइसकेको प्रमाणित छ। मूल अंशियारहरु बीचनै बण्डा भएको प्रष्ट छ। कुलिदप रायको नाउँमा रहेको जग्गा मात्र हाम्रो अपुताली प्राप्त जग्गा हो। भरदुल रायले बारा जिल्ला अदालतमा दिएको दे.नं. २९७४ को अंशदर्ता मुद्दामा श्री पुनरावेदन अदालत हेटौंडामा भएको मिलापत्रबाट समेत हामी अलगभिन्द वसेको अलगिया अंशियार भएको प्रष्ट भई विपक्षीको फिराद अंशबण्डाको ३० नं. विपरीत भई अ.बं.१८० नं. बमोजिम खारेजभागी छ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी राजेश्वरप्रसाद यादव, राजिकशोर प्रसाद यादव, बृजिकशोर प्रसाद यादव र रामेश्वरप्रसाद यादवको संयुक्त प्रतिउत्तरपत्र।

४.विपक्षीले देखाएको पुस्तावलीसम्म ठीक हो। पुस्तावली वाहेकका सम्पूर्ण व्यहोरा झुट्टा हो। कुलदिप राय यादव जीवित हुँदाकै अवस्थामा २०१४ सालभन्दा अगावै देखि कुलदिप र निजको छोराहरुको विचमा घरसारमा अंशबण्डा भई सकेको छ। अंश वापतको सम्पत्ति छुट्टा-छुट्टै सर्भेनापी दर्ता नामसारी दाखिल खारेज गरी आ-आफ्नो नाम भागको सम्पत्ति छुट्टा-छुट्टै १ नं. पारिवारिक लगत, ७ नं. फाँटवारी समेत भरी पेश भएबाट मूल अंशियार बीचने अंशबण्डाको ३० नं. अनुसार अंशबण्डा भै अलग घर व्यवहार गरी आ-आफ्नो भोगचलन गरी आएको कुरा लोप गरी दायर भएको फिराद खारेजभागी छ। सरयुग राउत अहिरले मिति २००६ सालमा गरी दिएको कवुलियतनामाको कागजलाई हेर्दासमेत भिन्द बसेको भाई महादेव राउत अहिर भन्ने उल्लेख गरी लिखत पारित भएको छ। २००६ सालमा महादेव राउत अहिरले कुलदिप राउतसँग ०-५-० जग्गा खरिद गर्नु भएको छ। कुलदिप र सरयुग राउत समेतले २०१४ सालको बण्डा छुट्याएको लिखत कागजबाट अंशबण्डा भई सकेको प्रमाणित छ। सरयुग राउतले अंश वापतमा २-१५-२ जग्गा, वयल गोरु १, गाईको बाच्छी २, हिरा राउतले २-१६-९ जग्गा र आँपको रुख १, बाँसको झ्याङ १, गाईको बाच्छी २, वयल १, कुलदिप रायले २-१०-२ जग्गा वयल १, गाईको बाच्छी २ र बाखा १ लिएका छन्। सो कुरा लिखतबाट प्रमाणित छ। भरदुल रायले बारा जिल्ला अदालतमा दिएको दे.नं. २९७४ को अंशदर्ता मुद्दामा श्री पुनरावेदन अदालत हेटौंडामा भएको मिलापत्रबाट नै कुलदिप रायको नाउँको जग्गामा मात्र हक रहने गरी भएको मिलापत्रबाट समेत हामी अलगभिन्न बसेको अलगिया अंशियार भएको प्रष्ट भई विपक्षीको फिराद अंशबण्डाको ३० नं. विपरीत भै अ.बं.१८० नं. बमोजिम खारेजभागी छ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी पानवादेवी अहिरिन, रामश्रेष्ठ राय यादव र रामरतन राय यादवको संयुक्त

प्रतिउत्तरपत्र।

- ५.विपक्षीले देखाएको पुस्तावलीसम्म ठीक हो। पुस्तावली वाहेकका सम्पूर्ण व्यहोरा झूठ्ठा हो। कुलदिप राय यादव जीवित हुँदाकै अवस्था २०१४ सालभन्दा अगावैदेखि कुलदिप र निजको छोराहरुको विचमा घरसारमा अंशबण्डा भई सकेको छ। अंश वापतको सम्पत्ति छुट्टाछुट्टै सर्भे नापी दर्ता नामसारी दाखिल खारेज गरी आ-आफ्नो नाम भागको सम्पत्ति छुट्टाछुट्टै १ नं. पारीवारिक लगत, ७ नं. फाटवारी समेत भरी पेश भएबाट मूल अंशियार बीचनै अंशबण्डाको ३० नं. अनुसार अंशबण्डा भे अलग-अलग घर व्यवहार गरी आ-आफ्नो भोगचलन गरी आएको कुरा लोप गरी दायर भएको फिराद खारेजभागी छ। सरयुग राउत अहिरले मिति २००६ सालमा गरी दिएको कवुलियतनामाको कागजलाई हेर्दा समेत भिन्द बसेको भाई महादेव राउत भन्ने उल्लेख गरी लिखत पारित भएको छ। २००६ सालमा महादेव राउत अहिरले कुलदिप राउतसँग ०-५-० जग्गा खरिद गर्नु भएको छ। कुलदिप र सर्युग राउत समेतले २०१४ सालको बण्डा छुट्याएको लिखत कागजबाट अंशबण्डा भई सकेको प्रमाणित छ। कुलदिप रायको नाउँमा रहेको जग्गा मात्र हाम्रो अपुताली प्राप्त जग्गा हो। वादी भरदुल राय यादव, प्रतिवादी म चुल्हाईप्रसाद यादव समेत भएको दे.नं.२१७४ को अंशदर्ता मुद्दामा श्री पुनरावेदन अदालत हेटौंडाबाट हामीबीच अंशबण्डा भैसकेको र मूलपुर्खा कुलदीप रायको नाउँको जग्गामा मात्र हक हुँदा सोही बमोजिम मिति २०६६।१।२७ मा मिलापत्र भएको छ। सोबाट समेत विपक्षीले दायर गरेको फिराद खारेजभागी छ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी चुल्हाईप्रसाद यादवको प्रतिउत्तरपत्र।
- ६.विपक्षीले देखाएको पुस्तावलीसम्म ठीक हो। पुस्तावली वाहेकका सम्पूर्ण व्यहोरा झूट्टा हो कुलिंदिप राय यादव जीवित हुँदाँके अवस्था २०१४ सालभन्दा अगावैदेखि कुलिंदप र निजको छोराहरूको विचमा घरसारमा अंशबण्डा भई सकेको छ। अंश वापतको सम्पत्ति छुट्टाछुट्टै सभें नापी दर्ता नामसारी दाखिल खारेज गरी आ-आफ्नो नाम भागको सम्पत्ति छुट्टाछुट्टै १ नं. पारीवारिक लगत, ७ नं. फाटवारी समेत भरी पेश भएबाट मूल अंशियार बीचने अंशबण्डाको ३० नं. अनुसार अंशबण्डा भे अलग-अलग घर व्यवहार गरी आ-आफ्नो भोगचलन गरी आएको कुरा लोप गरी दायर भएको फिराद खारेजभागी छ। सरयुग राउत अहिरले मिति २००६ सालमा गरी दिएको कवुलियतनामाको कागजलाई हेर्दासमेत भिन्द बसेको भाई महादेव राउत अहिर भन्ने उल्लेख गरी लिखत पारित भएको छ। कुलिंदप रायको नाउँमा

रहेको जग्गा मात्र हाम्रो अपुताली प्राप्त जग्गा हो। भरदुल रायले बारा जिल्ला अदालतमा दिएको दे.नं.२१७४ को अंशदर्ता मुद्दामा श्री पुनरावेदन अदालत हेटौंडामा भएको मिलापत्रबाट समेत हामी अलगभिन्न बसेको अलगिया अंशियार भएको प्रष्ट भे विपक्षीको फिराद अंशबण्डाको ३० नं. विपरीत भई अ.बं.१८० नं. बमोजिम खारेजभागी छ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी फुलगेनिया देवी अहिरिन, शोभा देवी भन्ने सरिता देवी, धर्मेन्द्रप्रसाद यादव भन्ने सुरेन्द्रप्रसाद यादव, काशीप्रसाद यादव र विजय प्रसाद यादवको संयुक्त प्रतिउत्तरपत्र।

७.यी वादी प्रतिवादीका मूलपुर्खा कुलदीप राउत अहिरका नाउँमा ९ कित्ता जग्गा गरी ३-४-१२ जग्गा अद्यापिसम्म दर्ता रहेको र सोही कुलदीप राउत अहिरको नाउँको जग्गामा मात्र हक रहने गरी यस अधिको दे.नं. २१७४ का वादी भरदुल रायको अंश मुद्दामा पुनरावेदन अदालत हेटौंडामा मिति २०६७।१।२७ मा मिलापत्र भएको, यस मुद्दाका वादीहरुले मिति २०६७। १२। २२ मा कागज गर्दा पानि उक्त मिलापत्र उपर कुनै चुनौती दिएको भन्ने नदेखिएकोले कुलदीप राउत अहिरका हाँगाका छोराहरु ऋमशः सरयुग राय, महादेव राय, हाकिम राय र हिरा राय भै पिता कुलदीप राउत आहिरकै पालामा अंशबण्डाको ३० नं. अनुरुप व्यवहार प्रमाणबाट छुट्टिभिन्न भएको देखिन आयो। अब मूलपुर्खा कुलदीप राय यादवका नाउँमा रहेको सम्पत्तिमा निजको मृत्युपश्चात् आशियारका नाताले निजका ४ छोराको हक स्थापित हुने देखिन्छ। तसर्थ यसै साथ प्रमाणमा आएको दे.नं.२१७४ को अंश मुद्दामा उल्लेखित कुलदीप राउत अहिरको नाम दर्ताको जग्गाबाट ४ खण्डको १ खण्ड महादेव रायको भागमा पर्ने सम्पत्तिबाट निजका छोरा यी फिरादी वादीहरुको हक कायम भई नरमगरम मिलाई दर्ता समेत गराई लिन पाउने ठहर्छ। साथै अंशबण्डा नभएकोले सम्पूर्ण अंशियारको नाउँमा रहेको चल अचल सम्पत्तिबाट ४ भागको १ भाग अंश दिलाई पाउँ भन्ने फिराद दावी सो हदसम्म पुग्न नसक्ने ठहर्छ भन्नेसमेत व्यहोराको शुरु बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८। ४।२० गते भएको फैसला।

द्र.वादी भरदुल राय यादव, प्रतिवादी हामी वादीहरू समेत भएको २०४८ सालको दे.नं. २१७४ को अंशदर्ता मुद्दामा मिति २०४८। ४। १४ मा दायर भएकोले अघिल्लो दिनलाई चुलोमानो छुट्टिएको मिति कायम गरी तायदाती फाँटवारी माग गरी ४ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर गरेको मिति २०६२। ३। १३ मा भएको फैसला हाम्रो हकमा अन्तिम छ। सो

मुद्दामा परेको दे.पु.नं.१०३९, १०४० को अंशदर्ता मुद्दामा सम्मानित पुनरावेदन अदालत हेटौंडामा मिति २०६७।१।२७ मा मिलापत्र गर्दा हामीसँग हामीले हक छोडी गरेको होइन। त्यसमा पनि प्रत्यर्थी वादीले कुलदीपको सम्पत्तिमा हक रहने गरी आफ्नो हकमा अरुमा फिराद दावी छाडी मिलापत्र गरेको करणबाट हाम्रो अंश हक गएको अवस्था नहुँदा उक्त मिलापत्रलाई हामीले चुनौती गर्नुपर्ने कानूनी अवस्था छैन। मुलुकी ऐन, अंशवण्डाको ३० नं. को व्यवहार प्रमाण दे.नं. २१७४ को अंशदर्ता मुद्दाको फैसलाबाट खण्डित छ। अलग अलग दर्ता, अलग अलग घर र ७ नं. फाँटवारीलाई अंश भएको भन्ने आधारभूत प्रमाण मान्न मिल्दैन। प्रमाण ऐन, ०३१ को दफा ६(क) ले एकाघरसँगका अंशियारहरुमध्ये जुनसुकै अंशियारका नाउँमा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्ने कुराको विपरीत आधार लिई हामीलाई हराउन मिल्दैन। फिराद परेको अघिल्लो दिनलाई मानु छुट्टेको मिति कायम गरी सम्पूर्ण चल अचल श्रीसम्पत्तिको तायदाती फाँटवारी लिई सम्पूर्ण सम्पत्तिबाट अंश हुनुपर्नेमा सो नभएको शुरु फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा शुरु फैसला उल्टि गरी फिराद दावी बमोजिम अंश दिलाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको पुनरावेदक वादीहरुको संयुक्त पुनरावेदनपत्र।

- ९.यसमा शुरु फैसलाको निर्णयमा उल्लेखित दे.नं.२१७४ को मुद्दामा यस पुनरावेदन अदालत हेटौंडामा मिति २०६७।१।२७ मा मिलापत्र भएको सम्वत २०६५ सालको दे.पु.नं. १०३९,१०४० को अंश मुद्दाको मिसिल साथ राखी नियमानुसार पेश गर्नू भन्ने पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको मिति २०६९।६।११ गतेको आदेश।
- १०. वादी तथा प्रतिवादीहरुका नाममा अलग अलग जग्गा दर्ता हुँदैमा तथा ७ नं. फाँटवारी छुट्टाछुट्टै दाखिल हुँदैमा हामीबीच अंशबण्डा भइसक्यो भनी अनुमान गर्न कदापि मिल्ने होइन। पैतृक सम्पत्ति जुनसुकै अंशियारका नाममा रहन सक्ने हुँदा जग्गा दर्ता भएका नाताले अंशबण्डाको ३० नं. आकृष्ट हुने अवस्था हुँदैन। मिसिल सामेल ७ नं. फाँटवारीबाट समेत जग्गाहरु समानुपातिक रुपमा दर्ता यथावत रहे भएको अवस्था हुँदाहुँदै पनि नापीपूर्व नै अंशबण्डा भएको भन्ने उल्लेख गर्दै कुलदीपका नामका जग्गाबाट मात्र अंश हक छुट्याई पाउने ठहराई भएको फैसला सर्वथा कानून प्रतिकूल छ। मिति २०६७।१।२७ को मिलापत्रबाट नापीपूर्व बण्डा भएको तथ्य स्थापित छैन। हामीले आफ्नो अंशभाग छाडेको वा उक्त मिलापत्रमा कुलदीपका नाममा जग्गा बाहेक अन्य सम्पत्तिबाट अन्य आशीले पनि अंश

नपाउने भन्ने उल्लेख छैन। सरयुगका हाँगाका सन्तान भरदुल रायका पत्नी छोराले कुलदीपका नामको जग्गाबाट मात्र आफ्नो अंश भाग लिई मिलापत्र गर्देमा उक्त मिलापत्र को हकमा समेत बन्धनकारी हुन्छ। प्रस्तुत मुद्दामा सम्पत्तिको फाँटवारीसमेत माग नगरी भएको उक्त फैसला अंशबण्डाको २०, २१, २२ नं. प्रतिकूल छ हुँदा शुरु फैसला उल्टि गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको पुनरावेदक प्रतिवादी सुदामादेवी अहिरिन, रामबाबु राय यादव, मुकेशप्रसाद यादव, राकेशकुमार यादव र प्रदीपकुमार यादवको संयुक्त पुनरावेदनपत्र।

- 99. यसमा प्रमाणको दे.नं.२१७४ को अंश मुद्दाको फैसलाको तपसील खण्डमा कुलदिप राउतको नाममा रहेको भनी कि.नं.३७ को ज.वि. २-७-० जग्गा उल्लेख भएकोमा प्रस्तुत मुद्दामा सो जग्गा उल्लेख नगरेबाट शुरुको फैसला फरक पर्न सक्ने देखिंदा मुलुकी ऐन, अ.बं.२०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई नियमानुसार पेश गर्नू भन्ने पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको मिति २०६९।६।१८ गतेको आदेश।
- १२. यिनै पक्षहरु वादी प्रतिवादी भई चलेको २०५८ सालको दे.पु.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा यी वादी प्रतिवादीहरु एकासगोलको अंशियार ठहरी उक्त मुद्दाका वादी भरदुल राय यादवले चार भागको एक भाग अंश पाउने ठहरी बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६२।३।१३ मा भएको फैसला अन्तिम भैरहेको अवस्था देखिएकोमा सोही मुद्दामा एकासगोलका अंशियार कायम भएका यी पुनरावेदक वादीहरुको अंशमा दावी नपुग्ने ठहऱ्याई शुरु बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।५।२० मा भएको फैसला मिलेको नदेखिंदा उल्टि भई उक्त दे.पु.नं.२१७४ को अंशदर्ता मुद्दामा शुरु बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।३।१३ मा भएको फैसला बमोजिम अंशबण्डा लाग्ने ठहरेको चल अचल सम्पत्ति मध्येबाट वादी दावी बमोजिम चार भागको एक भाग यी वादीहरुको बाबु महादेव राय यादवको अंशभाग यी पुनरावेदक वादीहरुले छुट्याई लिन पाउने ठहर्छ भन्नेसमेत व्यहोराको मिति २०७०।०२।२७ गते पुनरावेदन अदालत, हेटौंडाको फैसला।
- 93. वादी/प्रतिवादीहरूका बाबु बाजेहरू मुलु व्यक्ती कुलिंदिप राय जीवित हुँदाकै अवस्था आ-आफ्नो अंश भाग लिई छुट्टिभिन्न भएका हुन्। मिति २००६।६।१० गते सरयुगले हुण्डा सकार गरी लिएको कबुलियतनामामा मेरा भिन्न भै बसेको भाई महादेव राउत अहिर भनी उल्लेख गरेको छ। हामीले पहिले देखिनै आ-आफूले अलग-अलग भोग, बिक्री व्यवहार

गरी, अलग-अलग घर धुरी गरी बसोबास गरी आएका हौं। कुलदिप, निजको जेठा छोरा सरयुग, साहिला छोरा हाकिम र कान्छा छोरा हिरा राउत बिच २०१४ सालमा घरायसी लिखत गरी आ-आफ्नो अंशभाग छुट्याएका छन्। सर्भे नापी नक्सा समेत भिन्न भिन्न गरी जग्गा आफ्नो नाउँमा एकलौटी रूपमा दर्ता गरी जग्गा धनी दर्ता प्रमाणपूर्जा लिएका छन्। २०५८ सालको दे.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा विपक्षी/वादीहरूको नाउँमा जारी भएको म्याद निजहरुले बुझी लिई, सो मुद्दामा म्यादभित्र प्रतिउत्तर नलगाई शुरु म्यादै गुजारी बस्नु भएको हो। उक्त मुद्दामा मूल पुरुष कुलदिप रायको नाउँको सम्पत्तिमा भरदुल रायको पनि हक हुँने गरी अन्य सम्पूर्ण प्रतिवादी पुनरावेदक समेतसँगको अंश तर्फको दावी छोडी भरद्ल यादव समेतले मुद्दा मिलापत्र गरेका हुन्। प्रस्तुत मुद्दामा वादी दावी भन्दा बाहिर गई हामीलाई बेरितपूर्ण म्याद तामेल गराएको आधारमा विपक्षी समेतसँग तायदाती र कोर्ट फी समेत नमागी, नलिई, हामीलाई सुनुवाईको मौका नै नदिई भएको पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको फैसला बदर भागी छ। सो फैसला बदर गरी शुरु बारा जिल्ला अदालतबाट मूल पुर्खा कुलदिपको नाम दर्ताको जग्गा मात्रमा ४ खण्डको १ खण्डमा विपक्षी/वादीहरूको हक कायम भै नरम गरम मिलाई दर्ता समेत गराई लिन पाउने गरी भएको फैसला सदर कायम गरी न्याय पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको मिति २०७०।०७।१२ गते चुल्हाई प्रसाद यादवसमेतको पुनरावेदन।

- 9४. यसमा २०३४ साल पछि हा.व.को लिखतबाट प्रतिवादीहरूले प्राप्त गरेको सम्पत्ति बन्डा लाग्ने वा नलाग्ने सम्बन्धमा विवेचना गरी फैसला गर्नु पर्नेमा विवेचना नगरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको मिति २०७०।२।२७ को फैसला फरक पर्न सक्ने देखिँदा मुलुकी ऐन अ.बं.२०२ नं. को प्रयोजनार्थ छलफलको निमित्त विपक्षी झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्नेसमेत व्यहोराको मिति २०७३।०६।०५ यस अदालतको आदेश।
- १५. २०५८ सालको दे.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा ४ भागको १ भाग अंश वादीले पाउने ठहर्छ भिन सम्मानित बारा जिल्ला अदालतले मिति २०६२।३।१३ मा गरेको फैसला हाम्रो हकमा अन्तिम छ। त्यस उपर दे.पु.नं.१०३९, १०४० को अंश दर्तामा पुनरावेदन पर्दा सम्मानित पुनरावेदन अदालत, हेटौंडामा मिति २०६७।१।२७ मा मिलापत्र गर्दा हामी वादीहरुसँग मिलापत्र भएको होइन। उक्त मिलापत्रले हाम्रो अंश हक जाने कुरा आउदैन। कुनै पिन सम्पतिले एकपटक संगोलिय स्वरुप धारण गरिसकेपछि उही सम्पत्ति फेरी निजी

स्वरूपको कदापी हुन सक्तैन। संगोलमा रहदा संगोलका परिवारका नाउँमा अलग अलग जग्गा नापी दर्ता हुन सक्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले वण्डा गर्न नपर्ने भनी जिकिर लिएको कि.नं.हरूका जग्गाहरू दे.नं. २१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा सम्मानित बारा जिल्ला अदालतले अंशवण्डा लाग्ने गरि फैसला गरेको छ। हामी वाहेकका व्यक्तिले गरेको मिलापत्रमा पनि वण्डा नलाग्ने निजी भनिएको छैन। दे.नं.२१७४ को अंश मुद्दामा बण्डा छुट्याउन दरखास्त परेको, छुट्टिने अवस्था रहेको भनि उक्त फैसला अनुसार हुने कुरालाई इन्कार गर्नु भएको पनि छैन। तसर्थ पुनरावेदन अदालत हेटौंडाबाट भएको फैसलालाई सदर कायम गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको मिति २०७३।०८।२९ गते जगरनाथ राय यादव समेतको संयुक्त लिखित प्रतिवाद।

9६. यसमा प्रस्तुत मुद्दा मेलमिलाप प्रकृयाबाट निरुपण गर्न उपयुक्त देखिएकाले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ७८(५) र (६) बमोजिम ४५ (पैतालिस) दिनको समय तोकी मुद्दा मेलमिलाप केन्द्रमा पठाइदिनू र मेलमिलाप भए मिलापत्र सहित तथा मिलापत्र हुन नसके नियमानुसार पेश गर्नू भन्नेसमेत व्यहोराको मिति २०७८।०७।०७ गते यस अदालतको आदेश।

यस अदालतको ठहर

१७. नियम बमोजिम साप्ताहिक तथा दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादी चुल्हाई प्रसाद यादवसमेतको तर्फबाट उपस्थित विद्वान विरष्ठ अधिवक्ता श्री शम्भु थापा, विद्वान अधिवक्तात्रय श्री उज्वल घिमिरे, श्री फिडराज सिल्वाल र श्री सपना सुवेदीले महादेव राय यादव आफ्नो बुबा कुलिदप रायबाट छुटि भिन्न भईसकेको भन्ने २००० र २००६ सालको कवुलियतनामा, २०१४ सालको अंश बण्डा छुट्याएको लिखत, यी दाजुभाईले छुट्टाछुटै १ नं. लगत र ७ नं. फाँटवारी भरेको लिखत समेतको प्रमाणवाट देखिएको अवस्थामा निज महादेव राउतको छोराहरुले आफ्नो बुबा बाहेक अरुबाट अंश पाउनु नपर्नेमा बण्डा भएको पुस्तौ पछि आफ्नो काका ठूलोबुबाका हाँगाले कमाएको निजि आर्जनका सम्पत्तीहरु महादेव राउतको हाँगामा समेत बण्डा हुने गरी भएको पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उल्टी गरी पुनरावेदकहरुको हक सुरक्षित हुने गरी बारा जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर गरी पाउँ भनी गर्नुभएको बहस समेत सुनियो।

हरिहर दाहाल, विद्वान अधिवक्ताद्वय श्री रामेश्वर प्रसाद कोइराला र श्री मोहनी लाल गैरेले वादी प्रतिवादीहरूको मुल पुर्खा कुलदिप राय हुन् र हालसम्म पिन निजहरू बीच अंशबण्डा नभएको अवस्थामा अन्यथा प्रमाणित नहुदा सम्म अंशियारको नाममा रहे भएको सम्पत्ती संगोलको मान्नु पर्ने हुन्छ, भरदुल यादवले दायर गरेको दे.पु.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा बण्डा हुनुपर्ने सम्पत्तीको विवरण Detail मा उल्लेख भई उक्त मुद्दाका वादी भरदुल यादवले चार खण्डको एक खण्ड अंश पाउने गरी फैसला भएको छ, सो फैसला बमोजिम नै महादेव रायले समेत ४ भागको १ भाग अंश पाउनु पर्ने हुन्छ, उक्त दे.पु.नं.२१७४ को शुरू फैसला उपर पुनरावेदन परेकोमा यी प्रत्यर्थी वादीहरूलाई सामेल नगराई अन्य वादी प्रतिवादीहरूले मिलापत्र गरेकोले उक्त मिलापत्र के आधारमा अंशबण्डा नहुने भनी अर्थ गर्नु कानून एवम् न्यायको रोहमा गलत हुँदा पुनरावेदन अदालत हेटौंडाबाट भएको फैसला सदर कायम गरी पाउँ भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।

- 99. उपरोक्त बमोजिम तथ्य र बहस जिकिर भएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको फैसला मिलेको छ वा छैन र पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो, होइन सो सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिंन आयो।
- २०. निर्णयतर्फ विचार गर्दा मूलपुर्खा कुलिदप रायको जीवित अंशियारहरु हामी वादी प्रतिवादी हैं। र हामी सगोलमें भएकोमा सम्पूर्ण सम्पत्ति विपक्षी प्रतिवादीको नाम दर्ता जिम्मामा रहेकोले फिराद परेको दिनलाई चुल्होमानो छुट्टिएको मिति कायम गरी सोको अघिल्लो दिनसम्मको सम्पूर्ण चल अचल श्रीसम्पत्तिको ४ भागको १ भाग हाम्रो वावु महादेव रायको हुने अंश विपक्षीहरुबाट छुट्याई दिलाई हाम्रो नाउँमा संयुक्त दर्ता गरी चलन समेत चलाई पाउँ भन्ने वादी जगरनाथ राय यादवको संयुक्त फिराद दावी रहेको प्रस्तुत मुद्दामा वादीहरुको बुबा भिन्न भईसकेकोमा वादीहरुको अंश हक लाग्ने सम्पत्ति हाम्रो नाम जिम्मामा नहुँदा वादी दावी बमोजिम हामीले वादीहरुलाई अंश दिनु पर्ने होइन, फिराद खारेजभागी छ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादीहरुको फरक-फरक प्रतिउत्तर परेको देखिन्छ। मूल पूर्खा कुलिदेप राउत अहिरको नाउमा दर्ता रहेको जग्गाको ४ खण्डको १ खण्ड महादेव रायको सम्पत्ती निजका छोरा फिरादीहरुको हक कायम हुने तथा अन्य अंशियारको नाउमा दर्ता भएको चल अचल सम्पत्तीबाट चार भागको एक भाग अंश दिलाई पाउँ भन्ने फिराद दावी नपुग्ने ठहर गरेको शुरु बारा जिल्ला अदालतको फैसला उल्टि गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत हेटौंडाबाट मिति

- २०६९।०२।२७ मा दे.पु.नं. २९७४ को मिति २०६२।३।९३ को फैसला बमोजिम सम्पूर्ण सम्पत्ती बण्डा लाग्ने र सो मध्येबाट वादी दावी बमोजिम चार भागको एक भाग महादेव रायको अंश भाग भई यी पुनरावेदक वादीहरुले छुट्याई लिन पाउने गरी भएको फैसला उपर चित्त नबुझाई प्रतिवादीहरुले प्रस्तुत पुनरावेदन दायर गरेको देखियो।
- २१. प्रस्तुत मुद्दामा वादी प्रतिवादीहरूको पुष्तावारीमा कुनै विवाद देखिँदैन। मुल पुरुष कुलदिप रायको नाउमा दर्ता कायम रहेको सम्पत्ती निजको चार छोराबीच बण्डा हुने ठहर भए उपर प्रतिवादीहरूले चित्त बुझाई सोतर्फ कुनै पुनरावेदन गरेको देखिँदैन। मुल पुरुष कुलदिप रायको सम्पत्ती बाहेकको अन्य अंशियारहरूको नाउमा दर्ता कायम रहेको सम्पत्ती समेत वादी प्रतिवादीहरू बीच बण्डा हुने गरी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाले गरेको फैसला सो हदसम्म निमलेको भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको मुख्य पुनरावेदन जिकिर रहेको देखिन्छ। सो सन्दर्भमा हेर्दा पुनरावेदक प्रत्यर्थीहरूका बुबा व्यवहारमा भिन्न भएका हुन् होइनन् भन्ने कुरा नै बिचारणीय देखियो।
- २२. सो तर्फ हेर्दा महादेव राउत अहिर र निजको बाबु कुलदिप राउतबीच वि.सं.२००० मा घरसारको लिखत भई रु.८५ (पचासी) मा जग्गा खरिद बिकि भएको देखिन्छ। कुलदिप राउत र महादेव राउतले भोगबन्धकी राखी पंचित साहसँग क्रमश रु.७७५।- र रु.५२५।- कर्जा लिएकोमा कुलदिप राउतका छोरा सरयुग राउतले मिति २००६।६।२० मा हुण्डा सकार गर्दा उक्त कवुलियतनामामा अलग बसेको भाई महादेव राउत अहिर भनी पेट व्यहोरा तथा साक्षीको महलमा उल्लेख भई निज महादेव राउत अहिर स्वयम् सो लिखतको साक्षी बसेको देखिन्छ। २०१४ सालमा अंश बण्डा हुँदा मुल पुरुष कुलदिप राउतसँग महादेव राउत बाहेक निजका अन्य दुई छोराहरु सरयुग राउत र हिरा राउतबीच बण्डा भएको भन्ने उक्त बण्डाको लिखतबाट देखिन्छ।
- २३. भूमि सम्बन्धी नियमावली, २०२१ को नियम ३ बमोजिम भर्नूपर्ने अनुसूची १ को लगत र नियमा १८ को उपनियम २ बमोजिम भर्नुपर्ने अनुसूचि ७ बमोजिमको फाँटबारी यी वादी प्रतिवादीहरूको बाबु/बाजे कुलदिप राउत, सरयुग राउत, हािकम राउतले संगै भरेको र महादेव र हिरा राउतले अलग-अलग भरेको देखिन्छ। निजहरूले सो लगत तथा फाँटबारीमा आफ्नो पत्नी तथा छोराछोरी बाहेक अन्यलाई संगोलको अंशियार भनी उल्लेख गरेको पनि देखिंदैन। तत्पश्चात २०२२/२३ मा भएको सभें नापीमा समेत कुलदिप राय तथा निजका

चार छोरा क्रमश सरयुग राउत, महादेव राउत, हाकिम राउत र हिरा राउतले अलग अलग नाप नक्शा गरी आ-आफ्नो नाउको जग्गाहरुको फरक-फरक जग्गाधनी प्रमाण पुर्जा लिएको देखिन आयो। सर्भे नापी हुँदा बारा जिल्ला, इनर्वामल गा.वि.स., वडा नं.९ ख कि.नं.३९ को जग्गाको कैफियत महलमा हिरा रायले यो जग्गा पंचले मेरो नम्बरी लेखाएतापिन दाजु हाकिमको नम्बरी हो भनी उल्लेख गरेको, ऐ. कि.नं.१६२ मा महादेव रायले यो जग्गा मेरो भाई हिरालालको नम्बरी भई जोती आएको छु भनी उल्लेख गरेको, ऐ. वडा नं.५ ख कि.नं. ५८ मा हाकिम रायका छोरा चुल्हाई प्रसाद यादवले मेरो काकाको अंशमा पिर मैले जोतेको छु भनी उल्लेख गरेबाट यी वादी प्रतिवादीका पिता पुर्खाले नै आफूहरु संगोलमा नरहेको भनी व्यवहारीक रुपमा स्वीकार गरेको देखिन्छ। बर्तमान अवस्थामा उक्त जग्गाहरुमध्ये केहि कित्ता सम्बन्धित जग्गाधनीहरुले निजि तवरबाट बिकि वितरण तथा बकसपत्र समेत गरीसकेको भन्ने मिसिल सम्लग्न राजिनामा लिखत एवम् बकसपत्रको प्रतिलिपि समेतबाट देखिन्छ।

- २४. प्रस्तुत मुद्दामा दावी गरिएका अंशहरुको सम्बन्धमा भरदुल यादवले बारा जिल्ला अदालतमा दायर गरेको दे.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा यी प्रत्यर्थी वादीहरु विपक्षी कायम भएतापनि जारी भएको म्याद भित्र निजहरुले प्रतिउत्तर फिराएको देखिँदैन। यसरी प्रतिवाद नगरेबाट निज प्रत्यर्थी वादीहरुले उक्त मुद्दामा जे जो हुन्छ सोको परिणामलाई स्वीकार गरेको भनी मान्नु पर्ने हुन्छ। उक्त दे.नं.२१७४ को मुद्दामा बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६२।३।१३ मा फैसला भई पुनरावेदन तहमा भरदुल यादवले मुल पुरुष कुलदिप रायको नाउँको सम्पत्तीमा वाहेक अन्य अंशियारहरुको नाउँको अंश तर्फ सम्पूर्ण वादी दावी छोडि मिलापत्र गरेको देखिएबाट बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६२।३।१३ मा भएको शुरु फैसला कायम रहे भएको भनी कानून तथा न्यायको रोहमा मान्न मिलेन। यी प्रत्यर्थी वादीहरुले समेत उक्त मिलापत्रलाई चुनौती दिई कुनै मुद्दा दायर गरेको देखिँदैन।
- २५. यसरी वादी प्रतिवादीहरूका बुबा/पुर्खाहरूले आ-आफ्नो जग्गा स्वतन्त्ररूपमा भोग चलन एवम् व्यवहार गरी आएको देखिएबाट तत्कालिन मुलुकी ऐन अंश बण्डाको ३० नं. को प्रयोजनको लागि यी वादी प्रतिवादीहरूको पुर्खा नै व्यवहार प्रमाणबाट अंश छुटि भिन्न भएको देखिन्छ। अंश सम्बन्धी अधिकार अघिल्लो पुष्ताबाट हक हस्तान्तरण हुदै जाने भएकोले मूल अंशियारबीच बण्डा भईसकेको अवस्थामा तल्लो पुष्ताका अंशियारहरूले केवल आफ्नो

पिताबाट मात्र अंश छुट्याई लिन पाउने हुन्छ।

२६. तसर्थ यी पुनरावेदक प्रतिवादी र प्रत्यर्थी वादीहरुको पिता पूर्खाहरु व्यवहार प्रमणले भिन्न भई बसेको तथा दे.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दाको पुनरावेदन तहमा फिरादी भरदुल रायले आफ्नो दावी छाडेको अवस्थामा बारा जिल्ला अदालतले दे.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा मिति २०६२।३।१३ मा गरेको फैसला बमोजिम अंशबण्डा हुने भनी पुनरावेदन अदालत हेटौंडाबाट मिति २०६९।२।२७ मा भएको फैसला उल्टि भई दे.पु.नं.२१७४ को अंश दर्ता मुद्दामा बारा जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला बमोजिम अंश बण्डा लाग्ने ठहरेको मुल पुरुष कुलदिप राउतको नाउँको चल अचल सम्पत्ती मात्र निजको चार छोरा बिच बण्डा भई यी वादी प्रतिवादीहरुले आ-आफ्नो हाँगाबाट मात्र अंशहक पाउने गरी शुरु बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।५।२० मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्छ। अरुमा तपसील बमोजिम गर्नु।

तपसील

- माथी इन्साफ खण्डमा लेखिए बमोजिम पुनरावेदन अदालत हेटौंडाको मिति २०६९।२।२७ को फैसला उल्टि भई बारा जिल्ला अदालतको फैसला सदर भएको हुँदा पुनरावेदन अदालतको उक्त फैसला बमोजिम गर्नु नपर्ने हुँदा सोको लगत कट्टा गरी बारा जिल्ला अदालतको मिति २०६८।५।२० को फैसला बमोजिम गर्नु भनी बारा जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनू --------

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृतः सदिक्षा राउत

कम्प्युटर टाईप गर्ने : रेखा भट्टराई

इति सम्वत् २०८० साल असार १७ गते रोज १ शुभम् -----।